

FRÁSÖGN

af ársfundi þings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu 30. júní til 1. júlí og 5. – 6. júlí 2021.

Fundir málefnanefnda ÖSE-þingsins voru haldnir með fjarfundarbúnaði en fundur stjórnarnefndar og þingfundur voru haldnir með blönduðu fyrirkomulagi þar sem formönnum landsdeilda var boðið að vera í Vínarborg en aðrir fundarmenn tengdust með fjarfundarbúnaði. Af hálfu Íslandsdeildar tóku þátt í fundunum Gunnar Bragi Sveinsson, formaður, Bryndís Haraldsdóttir, varaformaður, og Guðmundur Andri Thorsson, auk Bylgju Árnadóttur, alþjóðaritarar. Bryndís fór fyrir hönd Íslandsdeildar til Vínarborgar á fundi stjórnarnefndar og þingfund.

Samkvæmt nýsamþykktum starfsreglum þingsins á tímum neyðarástands var ekki samþykkt yfirlýsing ársfundar, sem venjulega er sett saman úr ályktunum þriggja nefnda þingsins og aukaályktunum einstakra þingmanna. Þess í stað voru haldnar umræður í nefndum á grundvelli skýrslna framsögumanna auk þess sem lagðar voru fyrir þingið þrjár beiðnir um ályktanir um knýjandi málefni. Beiðnirnar hlutu ekki samþykki stjórnarnefndar til að komast á dagskrá, en á fundum stjórnarnefndar þurfa fulltrúar allra aðildarríkja nema eins að samþykkja mál. Hins vegar var ákvörðun stjórnarnefndar skotið til þingfundar þar sem tveir þriðju hlutar atkvæða dugðu til að koma málunum á dagskrá. Þingið samþykkti í kjölfarið þrjár ályktanir um knýjandi málefni. Sú fyrsta sneri að auknum kynþáttafordómum á ÖSE-svæðinu, önnur um viðbrögð hvítrússneskra yfirvalda við stjórnarandstöðunni og sú þriðja um uppbyggingu heraflla Rússa við landamæri Úkraínu og á hernumdum svæðum í Úkraínu.

Í umræðum um ályktanirnar komu fram hörð mótmæli frá landsdeildum Rússa og Hvít-Rússa. Þingmennirnir héldu því fram að ályktanirnar vísuðu til mála sem væru eldri en svo að þau féllu undir skilgreiningu starfsreglna á knýjandi málefni. Samkvæmt starfsreglum á tímum neyðarástands þurfa slíkar ályktanir að fjalla um málefni sem komið hefur fram á sjónarsviðið síðustu 24 dagana fyrir ársfundinn eða á þeim tíma sem neyðarástandið nær til. Þá ítrekuðu Rússar þá afstöðu sína að Krímskagi væri hluti Rússlands og flutningur heraflla innan Rússlands væri innanríkismál. Rússar hvöttu til þess að ÖSE-þingið yrði vettvangur samræðna og samstöðu frekar en sundrungar. Formaður hvítrússnesku landsdeildarinnar mótmælti ferðabanni þarlendrar stjórnarmálamanna sem sett var á af hálfu Evrópusambandsins í kjölfar þvingaðrar lendingar farþegaflugvélar í Minsk í maí. Hann sagði óásættanlegt að ræða viðkvæm pólitísk mál í einu aðildarríki þegar fulltrúar ríkisins hefðu ekki tök á að taka þátt í umræðunum nema gegnum með fjarfundarbúnaði. Hann sagði skoðanafrelsi og tjáningarfrelsi hafa breyst í götulýðræði og uppbot í Hvíta-Rússlandi og bentu á að hollensk stjórnvöld hefðu beitt mótmælendur harðræði í fjölmönnum mótmælum gegn samgöngubanni í tengslum við útbreiðslu COVID-19 þar í landi í byrjun ársins. Í kjölfar samþykktar ályktananna yfirgáfu Rússar og Hvít-Rússar fundinn.

Starfandi forseti ÖSE-þingsins, Bowness lávarður, sagði eftirlitshlutverk ÖSE-þingsins mikilvægara en nokkru sinni fyrr. Til að bregðast við heimsfaraldri kórónuveiru hefðu mörg aðildarríki ÖSE lýst yfir neyðarástandi og safnað völdum á fárra hendur. Slíkt gæti verið réttlætanlegt til að bjarga mannlífum en nauðsynlegt væri að tryggja það að ástandið yrði ekki viðvarandi. Hann fagnaði því að ársfundur færi fram með blönduðu fyrirkomulagi þar sem fjarfundir gætu aldrei komið fullkomlega í staðinn fyrir fundi í eigin persónu. Á fjarfundum væri ómögulegt að skynja viðbrögð áheyrenda við ummælum eða eiga í uppbyggilegum samræðum við þá sem væru á öndverðum meiddi milli funda.

Ann Linde, formaður ÖSE og utanríkisráðherra Svíþjóðar, ávarpaði fundinn og þakkaði þingmönnum fyrir störf þeirra í þágu lýðræðis og mannréttinda á ÖSE-svæðinu, sérstaklega með þátttöku sinni í kosningaefirliti stofnunarinnar. Hún fagnaði því að ÖSE hefði tekist að halda áfram störfum sínum á vettvangi þrátt fyrir heimsfaraldurinn. Sérstaklega væri starfið mikilvægt

í Úkraínu þar sem átökin væru alvarleg og ógnuðu öllu ÖSE-svæðinu. Þá kallaði hún eftir því að Hvít-Rússar stæðu við alþjóðlegar skuldbindingar sínar, sérstaklega hvað varðaði lýðræði, fjölmiðlafrelsi og mannréttindi. Hún sagði þvingaða lendingu farþegaflugvélar í Minsk í maí hafa verið alvarlegt og glæfrlegt atvik og kallað væri eftir því að Róman Prótasevítsj og Sófía Sapega, sem handtekin voru í Minsk í kjölfar lendingarinnar, yrðu látin laus tafarlaust.

Á fundi nefndar um stjórnsmál og öryggismál flutti framsögumaður, Laurynas Kasčiūnas frá Litháen, nefndinni skýrslu sína. Hann sagði aðildarríki ÖSE verða að vera tilbúin að takast á við óvæntar áskoranir á borð við heimsfaraldurinn. Hann harmaði það að öryggi á ÖSE-svæðinu hefði verið ógnað með hernaðartilburðum, hernámi, innlimun landsvæðis og mannréttindabrotum. Ekki hefði tekist að leysa átök í Úkraínu, Georgíu, Nagorno-Karabakh eða Transnistríu auk þess sem fjölpáttaðgnir og netárásir færðust sífellt í aukana. Alþjóðleg samvinna væri í uppnámi og þingmenn þyrftu að axla ábyrgð sína og standa vörð um gildi ÖSE.

Framsögumaður nefndar um efnahags-, vísinda-, tækni- og umhverfismál, Elona Gjebre Hoxha frá Albaníu, lagði áherslu á áhrif heimsfaraldurs kórónuveiru á efnahagslífið og lífskjör fólks. Hún ítrekaði nauðsyn þess að aðildarríki ÖSE stæðu saman um efnahagslegar og félagslegar aðgerðir til að bregðast við fjölbreyttum áhrifum faraldursins. Áhrifin væru ekki aðeins á heilsu fólks heldur einnig á fólksflutninga, spillingu, atvinnuleysi og ferðalög. Þingmenn yrðu að vera í fararbroddi við að móta nýja heimssýn í kjölfar faraldursins til að mæta þörfum efnahagslífsins um leið og umhverfisvernd væri tryggð. Nauðsynlegt væri að byggja upp viðnámsþol samfélagsins gagnvart framtíðaráföllum af sama toga. Umhverfisvernd yrði að fá stóran sess í öryggisstefnu þar sem umhverfisvá væri alvarlegasta ógn sem mannkynið stæði frammi fyrir. Hoxha hvatti til þess að aðildarríkin nýttu tækifærin sem fælust í stafrænni byltingu og tækniþróun til að styðja við græna umbyltingu og hröðuðu orkuskiptum. Hún sagði heimsfaraldurinn hafa sýnt fram á mikilvægi umhverfisins fyrir mannlíf og hversu viðkvæmt umhverfið væri.

Framsögumaður nefndar um lýðræðis- og mannréttindamál, Kari Henriksen frá Noregi, lagði áherslu á áhrif heimsfaraldurs kórónuveiru á stöðu mannréttinda á ÖSE-svæðinu. Hún benti á að í mörgum aðildarríkja ÖSE hefði orðið vart við aukna forræðishyggju, takmarkanir á fjölmiðlafrelsi, árásir á fjölmiðlafólk, aukið heimilisofbeldi og faraldur hatursorðræðu gegn minnihlutahópum, flóttafólki, innflytjendum og öðrum viðkvæmum hópum. Hún ítrekaði mikilvægi alþjóðlegrar samvinnu við að endurvekja tiltrú fólks á opinberum stofnunum. Einhlíða nálgun og aðgerðir væru auðveldari til skamms tíma en byðu ekki upp á sjálfbærar lausnir. Nauðsynlegt væri að hvetja til samræðu, jafnvel á rafrænu formi, sem byggðist á mannúð og hagsmunum samfélaga. Henriksen fagnaði því að á ÖSE-þinginu gætu þingmenn fengið upplýsingar og ráðgjöf frá kollegum sínum og einnig væri hægt að nýta sér lagalega ráðgjöf ODIHR og sérfræðiþekkingu fulltrúa ÖSE gagnvart þjóðernisminnihlutahópum og fjölmiðlafrelsi. Hún vakti athygli á afleiðingum langvinnra átaka á ÖSE-svæðinu, og vísaði sérstaklega til stöðu mála í Austur-Úkraínu, á Krímskaga og í Nagorno-Karabakh. Hún benti á að afleiðingar vopnaðra átaka fyrir almenning á svæðinu væru mun langvinnari en átökin sjálf og hvatti þingmenn til að krefjast þess af stjórnvöldum sínum að þau ynnu að lausn á langvinnum átökum.

Sérstakir fulltrúar ÖSE-þingsins gáfu þinginu skýrslu um störf sín en forseti tilkynnti að allir sérstakir fulltrúar lykju störfum á þinginu og það yrði í höndum nýs forseta að skipa í stöður sérstakra fulltrúa.

Kosningar til embætta ÖSE-þingsins fóru fram með rafrænu kosningakerfi, líkt og kveðið er á um í neyðarreglum þingsins. Margareta Cederfelt frá Svíþjóð hlaut kjör sem forseti ÖSE-þingsins með 128 atkvæðum gegn 126 atkvæðum sem greidd voru Kari Henriksen frá Noregi. Þá voru kjörnir átta varaforsetar, gjaldkeri og formenn, varaformenn og framsögumenn nefnda þingsins.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu www.oscepa.org/en/.